

ФОРМУВАННЯ ДІАГНОСТИЧНИХ УМІНЬ СТУДЕНТІВ НАПРЯМУ ПІДГОТОВКИ "ПО" У ПРОЦЕСІ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ РОБОТИ

У статті подано класифікацію діагностичних умінь учителя початкової школи. Охарактеризовано особливості формування діагностичних умінь студентів напряму підготовки "Початкова освіта" у процесі індивідуальної навчально-дослідницької роботи з навчальної дисципліни "Основи педагогічних досліджень".

Ключові слова: діагностичні вміння, діагностичні знання, індивідуальна навчально-дослідницька робота, самостійна робота студентів.

В статье раскрыто классификацию диагностических умений учителя начальной школы. Охарактеризовано особенности формирования диагностических умений студентов направления подготовки "Начальное образование" в процессе индивидуальной учебно-исследовательской работы по дисциплине "Основы педагогических исследований".

Ключевые слова: диагностические умения, диагностические знания, индивидуальная учебно-исследовательская работа, самостоятельная работа студентов.

The article deals with the classification of the diagnostic skills of primary school teachers. The features of the formation of the diagnostic skills of students specialty "Primary education" in the individual teaching and research of the discipline "Fundamentals of educational research".

Key words: diagnostic skills, diagnostic knowledge, individual training and research, independent study students.

Постановка проблеми. В основі нової концепції освіти закладено реформування системи вищої школи, що орієнтоване на зміст, цінності та активну професійну позицію майбутніх педагогів. Згідно із законом України "Про вищу освіту" (2014) зміст освіти – обумовлений цілями та потребами суспільства, системою знань, умінь і навичок, професійних, світоглядних і громадянських якостей, що мають бути сформовані у процесі навчання [4].

Безсумнівним є той факт, що вищий навчальний заклад повинен здійснювати діагностичну підготовку студентів, готуючи фахівців не тільки з певним набором знань, умінь і навичок, а й компетентних у галузі педагогічної діагностики. Евальд Зеєр вважає, що "нині потрібен такий розвиток особистості студентів у процесі навчання, який дасть їм можливість досягнути великий масив знань за допомогою обмеженого числа дисциплін" [5, с. 51]. У мінливому

світі система освіти повинна формувати таку якість, як “професійний універсалізм – здатність змінювати сфери і способи діяльності” [6, с. 3].

Як зазначає С. Мартиненко, що “педагогові доводиться самостійно розв'язувати такі професійні завдання, які раніше не входили до його компетенції. Діагностування, прогнозування, проектування, розробка авторських програм, оптимізація всіх аспектів навчально-виховного процесу стають одним із складових педагогічної діяльності” [7, с. 50]. У зв'язку з цим виникає об'єктивна потреба формування діагностичних умінь у майбутніх учителів початкової школи.

Аналіз досліджень

Важливою складовою професійної підготовки майбутніх фахівців початкової школи є формування у них системи діагностичних умінь. Проблема формування педагогічних умінь у студентів безпосередньо пов'язана з теорією педагогічної діяльності, дослідження сутності та структури яких присвячені праці таких учених, як: О. Абдулліної, Н. Кузьміної, В. Сластьоніна, Л. Спіріна та ін.

Нами встановлено, що на сучасному етапі розвитку науки не розроблено єдиної класифікації педагогічних умінь, зокрема, їх групують наступним чином: гностичні, пізнавальні (Н. Кузьміна), спеціальні, інтелектуальні (Ю. Бабанський). Останніми роками з'явилися дослідження, в яких були виділені діагностичні вміння вчителя (Л. Байкова, В. Максимов, С. Мартиненко).

Постановка мети дослідження. Як засвідчив проведений аналіз наукових джерел, проблема формування діагностичних умінь студентів напрямку підготовки "Початкова освіта" у процесі індивідуальної навчально-дослідницької роботи у вітчизняній науці не знайшла належного науково-теоретичного та практичного вивчення, відповідного методичного забезпечення. З огляду на зазначене, метою статті є аналіз сучасного стану формування діагностичних умінь у майбутніх учителів початкової школи у педагогічній теорії та практиці.

Виклад основного матеріалу. У Галузевому стандарті вищої освіти в основу відбору змісту педагогічних дисциплін покладена логіка становлення професійної компетентності педагога. Виходячи з цього, очевидним є необхідна спеціальна, цілеспрямована робота з формування у майбутніх учителів початкової школи діагностичної компетентності ще під час навчання у вищому навчальному закладі. Рішення даної проблеми можливе у процесі вивчення студентами педагогічних і психологічних дисциплін з циклу професійної та практичної підготовки, структура, зміст і технології яких дозволяють забезпечити системність, наступність, цілісність засвоєння студентами основ діагностичної діяльності.

Діагностичні вміння виявляються в тому, що в процесі їх формування об'єднуються і систематизуються знання з різних галузей – психології, педагогіки, фізіології, теорії діагностики тощо. На етапі функціонування діагностичних умінь ці теоретичні знання переводяться в інструмент практичної діяльності.

Науковець у галузі педагогічної діагностики, С. Мартиненко, до діагностичних умінь відносить “вміння аналізувати, класифікувати, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, розпізнаючи серед них випадкові та помилкові; моделювати та перетворювати моделі взаємодії, визначати мету і розробляти конкретні завдання діагностичного вивчення, підбирати діагностичний інструментарій, накопичувати і обробляти діагностичну інформацію, здійснювати самодіагностику тощо” [8, с. 149].

Г. Гац діагностичні знання тлумачить як “систему засвоєних понять із галузі теорії та практики діагностики”, а вміння – “спосіб виконання дій, які забезпечують сукупність набутих знань та навичок у галузі діагностичної діяльності” [2, с. 18].

Визначаючи особливості формування діагностичних умінь у майбутніх учителів І. Єрофєєва та Н. Яковлєва до основних компонентів, що складають ці вміння, відносять уміння вести спостереження й аналізувати педагогічні явища (факти) і на цій основі складати та вирішувати педагогічні завдання, висувати

гіпотезу, проводити експерименти, обробляти й узагальнювати результати експерименту.

Як зазначає М. Єрофєєва, що процес формування діагностичних умінь має охоплювати три аспекти, а саме:

- формування знань теорії педагогічної діагностики;
- засвоєння знань технології проведення діагностичного дослідження;
- вироблення практичних дій [3, с. 45]

Виходячи з аналізу існуючих класифікацій діагностичних умінь педагога нами виокремлено систему діагностичних умінь учителя початкової школи, яку подаємо на рис. 1

Рис. 1. Система діагностичних умінь учителя початкової школи

Згідно рис. 1. система діагностичних умінь учителя початкової школи охоплює елементарні вміння, згруповані відповідно до компонентів структури

педагогічної діяльності. Вважаємо за необхідне розкрити сутність поданих діагностичних умінь учителя початкової школи.

1. Діагностичні вміння цілепокладання: переводити загальні цілі та завдання виховання в цілі та завдання діагностики; враховувати індивідуально-психологічні особливості кожного учня і всього колективу при постановці завдань діагностування; чітко формулювати мету та завдання діагностики в усній та письмовій формі.

2. Організаторські діагностичні вміння: планувати дослідження; залучати до нього колег, батьків, учнів, психолога, розподіляти між ними доручення з урахуванням індивідуальних особливостей і вмінь; застосовувати прийоми співробітництва в процесі діагностики; забезпечувати всіх суб'єктів роботи методичними матеріалами (програмами, методичками, бланками, формами фіксації тощо); регулювати, координувати процес дослідження, визначати терміни, етапи роботи, здійснювати облік всієї отриманої інформації; доводити інформацію до всіх зацікавлених осіб, забезпечуючи дотримання норм етики.

3. Практико-діагностичні вміння: спостерігати педагогічні факти, явища, процеси; вивчати документацію, результати діяльності дітей; проводити усні та письмові опитування; обирати діагностичні методи та методики, адекватні поставленим завданням; інтерпретувати одержані дані точно, повно, логічно, об'єктивно, послідовно; адаптувати опубліковані в літературі діагностичні методики відповідно віку дітей; фіксувати інформацію під час діагностування.

4. Оціночно-аналітичні діагностичні вміння: виокремлювати суттєві ознаки із загальної картини досліджуваного процесу; визначати подібність і відмінність подібних явищах; групувати факти, властивості, явища за однією із ознак; класифікувати і узагальнювати результат первинних спостережень; обробляти інформацію.

5. Прогностично-конструктивні діагностичні вміння: складати програми та методики дослідження молодших школярів; виділяти критерії та показники розвитку учнів; використовувати результати діагностування в процесі планування навчально-виховної роботи; прогнозувати розвиток особистості

дитини; конструювати педагогічну діяльність на основі діагностики та самодіагностики: розробляти форми обліку інформації (анкети, опитувальники тощо); на основі отриманої інформації створювати практичні рекомендації для педагогів, батьків, дітей [1].

Подана система діагностичних умінь учителя початкової школи вимагає пильної уваги до їх формування, оскільки саме це надає навчальній діяльності студента високу пізнавальну і професійну активність у діагностичній діяльності.

Формування діагностичних умінь студентів напряму підготовки "Початкова освіта" у Київському університеті імені Бориса Грінченка реалізується у процесі вивчення навчальних дисциплін циклу професійної та практичної підготовки, а саме: "Психологія загальна та вікова", "Основи педагогіки", "Психологія педагогічна", "Основи педагогічних досліджень", "Основи психодіагностики", "Основи педагогічної діагностики" та ін.

Організація навчання у вищих навчальних закладах здійснюється за європейською кредитно-трансферною системою, що передбачає збільшення питомої ваги самостійної роботи студентів. Особлива увага спрямована на розробку завдань для самостійного виконання студентами з метою формування у них діагностичних умінь.

Так, зокрема, у рамках вивчення навчальної дисципліни "Основи педагогічних досліджень" (II курс) студентам напряму підготовки "Початкова освіта" пропонуються такі завдання:

- на основі аналізу статей журналу "Початкова школа", збірників наукових праць визначити коло проблем для психолого-педагогічних досліджень в галузі початкової освіти (запропонувати 3-5 проблем, які доцільно досліджувати на сучасному етапі), подане завдання спрямоване на формування діагностичних умінь цілепокладання;

- дібрати кілька зразків анкет з психолого-педагогічної проблематики та зробити письмовий аналіз однієї з них на предмет відповідності вимогам до розробки анкети, що передбачає формування практико-діагностичних умінь;

- розробити анкету для батьків, питання інтерв'ю для педагогів та план бесіди з дітьми з теми “Пізнавальний інтерес шести-семи річних дітей”, що спрямоване на формування прогностично-конструктивних умінь;

- провести одну з форм опитування та узагальнити отримані результати, таке завдання формує оціночно-аналітичні вміння у майбутніх учителів початкової школи.

Зосереджуємо увагу на індивідуально навчально-дослідному завданні, що виконується як пошуковий проект на обрану тему студентом, наприклад:

1. Діагностика розумового розвитку молодших школярів.
2. Діагностування пізнавальних інтересів молодших школярів.
3. Діагностика причин неуспішності молодших школярів.
4. Діагностика здібностей учнів початкових класів.
5. Діагностика шкільної зрілості.
6. Проблема дослідження інтелекту дітей.
7. Етика педагогічного дослідження.
8. Використання теоретичних методів у роботі з молодшими школярами.
9. Використання емпіричних методів у роботі з молодшими школярами.

Виконуючи ІНДЗ студенти підбирають, розробляють діагностичні методики, складають практичні рекомендації щодо дослідження молодших школярів, що безпосередньо впливає на формування діагностичних умінь у майбутніх учителів початкової школи.

Висновок. Вважаємо, що питання формування діагностичних умінь у процесі вивчення педагогічних і психологічних дисциплін є маловивченим, але актуальним. Подальша теоретична і експериментальна діяльність у цьому напрямку дозволить істотно підвищити ефективність і якість підготовки студентів до діагностичної діяльності.

Список використаних джерел

1. Андреева Г.Г. Подготовка студентов педвузов к профессионально – диагностической деятельности: дис. ...кандидата педагог.наук: 13.00.08 / Галина Григорьевна Андреева. – Чебоксары , 2003. – 223 с.
2. Гац Г.О. Методика формування діагностичної компетентності майбутніх учителів фізичної культури / Г. О. Гац // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – Х., 2010. – № 3. – С.18–20.
3. Ерофеева М. А. Педагогическая диагностика воспитания школьников / М.А. Ерофеева [и др.] ; Балашовский филиал Саратовского гос. ун-та им. Н.Г.Чернышевского. - Балашов : Издательство БГПИ, 2001. - 99 с.
4. Закон України «Про вищу освіту» 01.07.2014 № 1556-VII. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
5. Зеер Э.Ф. Модернизация профессионального образования: компетентностный подход: Учеб. пособие / Э. Ф. Зеер, А. М. Павлова, Э.Э.Сыманюк. – Москва: Московский психолого-социальный институт, 2005. – 216 с.
6. Лебедев О.Е. Компетентностный подход в образовании/ О.Е. Лебедев // Школьные технологии. – 2004. – №5. – С. 3–12.
7. Мартиненко С. М. Діагностична діяльність майбутнього вчителя початкових класів: теорія і практика: [монографія] / С. М. Мартиненко. – К. : КМПУ ім. Б. Д. Грінченка, 2008. – 434с.
8. Мартиненко С. М. Система підготовки вчителя початкових класів до діагностичної діяльності: дис. ... д-ра пед. наук : спец. 13.00.04 / Мартиненко Світлана Миколаївна. – К., 2009. – 476 с.

Джерело: Новик І.М. Формування діагностичних умінь студентів напряму підготовки "Початкова освіта" у процесі індивідуальної навчально-дослідницької роботи / І.М.Новик // Вісник психології і педагогіки [Електронний ресурс] : Збірник наук. праць / Педагогічний інститут Київського університету імені Бориса Грінченка, Інститут людини. – Випуск 16. – К., 2014. – Режим доступу до збірника : <http://www.psyh.kiev.ua/Збірник наук. праць. - Випуск 16>